

Трифонов Юрій Валентинович

Біографія

Юрій Валентинович Трифонов (рос. Юрий Валентинович Трифонов; 28 серпня 1925, Москва — 28 березня 1981, там само) — російський письменник.

Біографія

Трифонов народився у родині відомого партійного і військового діяча часів СРСР Валентина Андрійовича Трифонов. З 1932 р. родина Трифонов проживала в знаменитому Будинку Уряду, який згодом письменник змалює у своїй відомій повісті "Будинок на набережній". З другої половини 30-х рр. родина Трифонов потрапила під шквал сталінських репресій. У 1937 р. був заарештований і розстріляний дядько Трифонов, герой громадянської війни (письменник, відомий під псевдонімом Є. Бражнев), а наступного року — батько письменника. Була репресована також і мати Трифонов. Разом із бабусею Трифонов виселили з квартири. Трагедія родини драматично позначилася на духовному формуванні Трифонов. З початком війни Трифонов евакуювали у Ташкент, де він почав віршувати і писати невеличкі оповідання. Після повернення у Москву з 1943 р. працював на військовому авіаційному заводі слюсарем, диспетчером цеху, редактором "багатотиражки". З 1944 р. навчався на заочному відділенні Літературного інституту. Згодом перевівся на стаціонар, відвідував творчі семінари, якими керували Г. Паустовський і К. Федін. У 1949 р. Трифонов закінчив інститут і тоді ж відбувся його літературний дебют.

У першому романі Трифонов "Студенти" ("Студенты", 1949—1950; Державна премія, 1951) йдеться про життя інститутської молоді перших повоєнних років. Сюжетну основу твору складає конфлікт між двома студентами Московського педагогічного інституту, колишніми фронтовиками, друзями дитинства Вадимом Беловим і Сергієм Палосвіним. Вадим наполегливо здобуває знання, він — активний комсомолец, принциповий, вимогливий до себе та інших; Сергій — людина обдарована, але честолюбна й егоїстична. Оpubлікований в провідному тоді літературному журналі "Новый мир", роман здобув велику популярність і зробив Т. знаменитим.

Незважаючи на вдалий дебют, упродовж 50-х рр. Трифонов майже нічого не написав, за винятком циклу невеличких оповідань: "Бакко" ("Бак-ко"), "Окуляри" ("Очки"), "Самотність Клича Дурди" ("Одиночество Клыча Дурды") тощо. Час хрущовської "відлиги" змусив письменника по-іншому поглянути на людину свого покоління. Оповідання, написані Трифоновим на межі 50—60-х рр. і які увійшли у збірки "Під сонцем" ("Под солнцем", 1959), "Наприкінці сезону" ("В конце сезона", 1961), — це звернення до "вічних" тем: кохання, життя, смерті — тем, позбавлених ідеологічних акцентів.

До активної літературної творчості Трифонов повернувся у 60-х рр., коли один за одним вийшли друком роман "Втамування спраги" ("Утоление жажды", 1963) та

документальна повість "Відблиск вогнища" ("Отблеск костра", 1965). Дія роману "Втамування спраги" відбувається наприкінці 50-х рр. на будівництві Каракумського каналу у Туркменістані. Розповідь ведеться від особи молодого журналіста Коришева, котрий приїхав на будову. Канал у творі — це не тільки нове будівництво, а й нове життя, що приходить у пустелю. Трудовий подвиг, ентузіазм робітників стикаються тут із байдужістю та егоїзмом. У дискусії, яку ведуть начальник будівництва Єрмасов та інженер Карабаш з авторами затвердженого проекту, осереддя конфлікту становлять не стільки технічні рішення, скільки різне — творче і догматичне — ставлення до життя. Від типових для того часу творів на "виробничу" тематику роман Трифонова відрізнявся, на думку пізнішої критики, тим, що у ньому чіткіше і глибше окреслювалася проблема пошуку справжньої правди про час та історію.

Зацікавленість проблемами "справжньої" історії проявилася і в повісті "Відблиск багаття". Письменник звертається до біографії свого батька, відомого радянського воєначальника В. Трифонова, і створює документальну розповідь про маловідомі сторінки революції та громадянської війни. Розповідаючи про криваві події братовбивчої війни, письменник намагається усвідомити приховані рушії історичних подій, відтворити трагічний образ часу, безжальний до окремішнього та неповторного людського життя.

Історичну тематику Трифонов продовжив у романі "Нетерпіння" ("Нетерпение", 1973), який присвячений народовольцям і, зокрема, російському революціонеру, члену Виконавчого комітету "Народної волі" Андрію Желябову, котрий був страчений за участь у підготовці замаху на імператора Олександра II у березні 1881 р. У цьому творі Трифонова цікавили витoki революційної ідеї, шляхи її втілення у життя. Роман насичений публіцистичними відступами, що знайомлять читачів із політичним життям Росії 2-ої пол. XIX ст., з відомими діячами того часу — Перовською, Михайловим та ін., з багатьма докумен-тальними матеріалами.

Цілий ряд творів Трифонова межі 60—70-х рр. умовно можна об'єднати у своєрідний цикл, що його дослідники називають "московським". Перша повість цього циклу "Обмін" ("Обмен") з'явилася у 1969 р. У наступні роки цикл був продовжений повістями "Попередні підсумки" ("Предварительные итоги", 1970), "Тривале прощання" ("Долгое прощание", 1971), "Друге життя" ("Другая жизнь", 1975). В усіх цих творах, за словами О. Трифонові та Є. Шкловського, йдеться про кохання та сімейні стосунки, нібито й цілком буденні, але водночас надзвичайно характерні і прикметні. Читач впізнавав у них не лише власне життя з його загальнолюдськими радощами та трагедіями, а й гостро відчував свій час і своє місце у цьому часі. У центрі художніх пошуків Трифонова постійно перебуває проблема морального вибору, який людина змушена робити навіть у найпростіших життєвих ситуаціях.

Головний герой повісті "Обмін" — інженер Дмитрієв. Смертельна хвороба матері Дмитрієва наводить його дружину на думку про необхідність обміну з метою збільшення квартирної площі. Дмитрієв розривається між бажанням дружини і думкою про те, яку душевну травму ці плани завдадуть його матері.

Герой наступної повісті "Попередні підсумки", перекладач Геннадій Сергійович, уражений тією самою хворобою, що і Дмитрієв. Підсумовуючи своє життя, він висновує головну втрату свого життя — втрату "атмосфери простої людяності", тобто любові, турботи та уваги близьких йому людей. Відсутність чіткої моральної позиції, постійна готовність поступитися силі обставин характеризує й актрису Лялю та її чоловіка Реброва, героїв повісті "Довге прощання". Тяжка атмосфера брежнєвського застою, у якій не може знайти для себе гідного застосування розумна і талановита людина — історик Сергій Троїцький, змальована у повісті "Друге життя".

Повісті "московського" циклу, як і активна громадянська позиція Трифонова на підтримку звинувачених в "ідеологічних хибах" співробітників журналу "Новый мир" (І. Виноградова, О. Кондратовича, В. Лакшина) викликали незадоволення творчістю письменника з боку "офіційних" критиків. Водночас починаючи з 70-х рр. творчість Трифонова ставала все більш популярною на Заході, де його багато перекладали й охоче читали (у 1980 р. за пропозицією Г. Белля кандидатура Трифонова була навіть висунута на здобуття Нобелівської премії з літератури).

Своєрідним завершенням "московського" циклу творів стала повість Трифонова "Будинок на набережній" ("Дом на набережной", 1976), яка завдяки своїй безкомпромісності та хоч і завуальованій, але все ж достатньо відчутній антисталінській спрямованості, стала одним з найрезонансніших творів радянської літератури 70-х рр. У творі письменник змальовує долю Вадима Глебова, відомого критика й есеїста, який користується усіма тими благами, що їх надавала радянська влада лояльній до неї творчій інтелігенції. Автор розкриває моральну позицію свого героя, аналізує мотиви його вчинків, зокрема тих, що започаткували його успішну кар'єру. Історія Глебова постає у творі як спроба психологічного самовиправдання зрадництва заради матеріального та душевного комфорту, зрадництва, жертвами якого стають близькі Глебову люди і насамперед його науковий керівник, професор Ганчук: на його захист Глебов не зважився виступити у роки сталінських репресій. Повість, на думку О. Коваленко, спрямована проти "філософії незгадування", спроб виправдати свою моральну слабкість та хиткість жорстокістю часу, бажанням перекласти на інших моральну відповідальність за власні вчинки. За мотивами повісті у московському Театрі на Таганці Ю. Любимов поставив спектакль "Будинок на набережній".

Чесність і безкомпромісність моральної позиції, злободенність порушеної проблематики, поглиблений психологізм характеризують і твори Трифонова останніх років, серед яких виділяються романи "Старий" ("Старик", 1978) та "Час і місце" ("Время и место", 1981). У романі "Старий" йдеться про трагічні події часів громадянської війни на Дону у 1918 р. Головний герой твору — Павло Євграфович Летунов намагається скласти своєрідний іспит перед власним хворим сумлінням. Він знову і знову повертається до питання, яке не давало йому спокою багато років: чи насправді був зрадником комкор Мігулін (реальний прототип Ф. Миронов). Свого часу Летунов на запитання слідчого дав відповідь, що не виключає можливості участі Мігуліна у контрреволюційному заколоті, і тепер Летунова мучить сумління, що тим

самим він вплинув на трагічне вирішення долі Мігуліна.

Твір "Час і місце" сам Трифонов означив як "роман самоусвідомлення". Герой цього твору, письменник Антипов, в особі якого проглядаються й риси самого Т., усім своїм життям немовби випробовується на моральну стійкість. В романі Трифонов прагнув зібрати воедино усі відрізки історії, свідком яких він був: кінець 30-х рр., війна, повоєнний час, хрущовська "відлига", сучасність.